

Дощ і сніг

Наталя Околітенко

Мжичці, здавалося, кінця не буде. Квіти задихалися в теплих випарах, виноградні грона висіли при самій землі, й під вагою плодів, рясно вкритих краплинами, ламалось яблуневе гілля. Кущики капусти ніби плавали по городах, мов кораблики, розпустивши вітрила блідо-зеленого листу.

О п'ятій годині ранку вулиці міста були порожні, й молодик, котрий повільно брів, несучи велику валізу, мав не дуже бадьорий вигляд. Схоже було на те, що він проникав під дощем не одну годину — з його плаща патьоками збігала вода.

— Юначе, сюди! — покликав хтось за спиною.

Приїжджий озирнувся. З прочинених дверей одного з котеджиків на чистий, вимощений камінням тротуар ступила нога в картатій холоші, далі виткнувся великий парасоль, з-під нього махала рука в такому ж картатому рукаві. Трохи присівши, молодик зазирнув під парасоль і побачив довгообразе обличчя, облямоване ріденьким світлим волоссям.

— Юначе, я запрошую вас до себе. Буду радий, коли ви зайдете до мене.

Хлопець знизав плечима: мовляв, що зробиш, дітись нікуди, і, стараючись не стукотіти підборами, піднявся крутими східцями в невеличкий передпокій. Двері перед ним були розчинені, за шторами стояла лагідна темрява. Приклавши пальця до вуст, довгообразий чоловік показав на інші двері.

За ними була дуже скромно мебльована кімнатка: канапа, старий фотель; всі стіни займали стелажі з грубо обструганих дощок, на них стояло безліч течок.

— Ну от, — сказав господар. — Тепер ви принаймні можете обсохнути. Відпочивайте. Мабуть, добряче натомились?

— Так. Я приїхав опівночі й не зміг влаштуватися в готель. Звідти мене безцеремонно випровадили, бо не було місць. Ніколи б не подумав, що у вашому містечку в готелях немає місць!

— І що, блукали всю ніч?

— Не зовсім. Трохи дрімав на лавочці під якимсь склепінням. Та незабаром воно промокло.

— Я приготую вам чаю. А ви тим часом послухайте, як шумить дощ. Неодмінно послухайте.

Вже зовсім розвиднілось. Після безсонної ночі шуміло в голові, й усе здавалося трохи химерним: межі між звичним і несподіваним були розмиті. Коли б він почувався інакше, то хтозна, чи й скористався б запрошенням незнайомої людини, чи зайшов би сюди, а зараз усе здавалося природним: він змерз, стомився й потребував відпочинку. Добра людина створила йому умови — от і спасибі їй...

Але спати не хотілося: було запізно чи надто рано.

Дощ шерхотів неквапно, лагідно, й звуки його щомиті були іншими — то м'якими,

то лункішими, то шеберхливо-тихими, ніби хтось гладив чиєсь волосся. Хлопцеві чомусь подумалося, що в садку, напевне, ростуть різні дерева й кущі — яблуні, абрикоси, а може, акація чи ясин; падаючи на їхнє листя, краплі звучать по-різному — ціла тобі симфонія, приглушена, але могутня, плине й плине за вікном.

А ще він подумав, що досі ніколи не чув чогось подібного: жив у великому місті на одинадцятому поверсі, й звуки дощу завжди губилися в шумі машин та покvapливих кроках перехожих.

До кімнати ступив господар, тримаючи поперед себе тацю, — на ній стояли вазочка з печивом та склянки з чаєм. Хлопець сказав:

— Я дуже вдячний вам. За прихисток. За чай За дощ...

— І за дощ?

— Так, і за дощ. Я вперше в житті вслухався в його мелодію й оцінив її.

Господар поставив недопиту склянку:

— Скажіть, ви дуже хочете спати?

— Ніскілечки.

— Тоді прошу уваги.

Він узяв зі столу аркушик паперу й прочитав:

Як ми покинем цей іскристий світ,

У нім, мабуть, не зміниться нічого.

Лиш обірветься неспокійний слід,

Та ледь зітхнуть нелройдені дорога.

Дивне відчуття охопило хлопця. Він любив поезію, а в цьому вірші було щось невлмовимо спільне з дощем, який розважливо шерхотів за вікном, із запахом мокрої землі й зелені, з цим несподіваним знайомством. І хоч у вірші були слова "Як ми покинем", хлопець раптом гостро відчув, що — живе, що — довго житиме; слова, звуки, запахи, думки, спогади, надії й передчуття — все це зразу наринувало на нього й без сліду змило млявість, яка лишилась після безсонної ночі.

І буде мудро шелестіти сніг...

— Боже мій, — пробурмотів господар. — Сніг? А чому, власне, сніг? І звідки він, той сніг, узявся? Про сніг мені нічого не відомо...

— Далі, — попросив хлопець.

Вибачившись усмішкою, господар прочитав далі:

І буде мудро шелестіти сніг:

Миттєвий на руці та вічний в світі.

Попереду — найтяжчий переліг,

За ним — пільма і безконечність миті.

Ми будемо повертатися у сни,

А може, перетворимось в прокляття:

Кінець зими і перший день весни —

Кінець початку чи кінця початок?

Так, буде мудро шелестіти сніг,

І оновляться навесні природа,
І на одній з непройдених доріг
Впаде зерно в щемкім чеканні плоду,
Все буде, як було. Лише в ріці,
Що впливає з небуття узгір'я,
Тремтітиме сльозою на щоці
Чеканням довгим зболене сузір'я .

Він змовк, кілька хвилин мовчали обидва, потім юнак сказав:

— Так. Тепер я все зрозумів. Ви поет. Я мав про це здогадатись одразу: адже звичайні люди не мають звички запрошувати в дощ незнайомців. І я мушу сказати: ви — чудовий поет. Будь ласка, назвіть мені своє прізвище. Може, я його знаю?

Господар, який досі сидів із таким виразом, ніби сам не йняв віри тому, що сталося, захитав головою:

— Ні, ні і ще раз ні! Це — дощ. Ваш чудовий поет — дощ, я всього-на-всього примудрився записати те, що він склав.

"Звичайно, — подумав хлопець. — Звичайно ж, він скромна людина й може про себе сказати тільки так. Дощ нав'язав йому і цей ритм, і образ".

— Не вірите? Я зараз поясню вам. Підхопившись, чоловік пройшов, майже пробіг уздовж стелажів, кінчиками пальців торкаючись течок, ніби клавіш.

— Бачите, дощ — природний генератор шуму: випадкових, а проте послідовних явищ. А кожна ж краплина падає по-своєму. Я прилаштував за вікном фотоелемент... Стрибки струму, які виникали при падінні дощової краплини, зовсім неважно було перетворити на послідовність імпульсів: імпульс — одиниця, його відсутність — нуль. Моя друкарська машинка, куди ті імпульси потрапляли, друкувала при комбінації 10000 — літеру "а", при комбінації 01000 — "б" й так далі. І от уявіть собі, що це хаотичне поєднання нулів і одиниць давало нескінченну кількість рядків, здебільшого зовсім безглузвих, але часом... О, часом! Часом звідки й бралось змістовне слово, я їх виписував один за одним... Ви бачите ці томи на полицях? Сорок разів я міняв їх. Скільки дощів прошуміло за моїм вікном за ті двадцять років, що я вів ці записи, а скільки краплин упало... людина просто не знає числа, яким можна було б визначити кількість цих краплин. Зате цей вірш... зате з'явився вірш, який ви щойно почули. Тепер ви зрозуміли, що я не маю до його створення ніякого стосунку? Автор твору таки ж дощ.

Хлопець узяв одну течку, розкрив її. Безліч літер квапилися одна за одною, перетікали зі сторінки на сторінку, рівначком струмували в нескінченність.

Вражений, хлопець подивився на господаря:

— Але ж двадцять років... Двадцять років! Звідки у вас таке терпіння? І навіщо вам така робота?

Здається, йому не слід було так казати, обличчя господаря ледь схолодніло.

— Не розумієте? Я математик. Я хотів показати людям, на що здатна математика. Я хотів з'ясувати, чи справді вона така близька до поезії, як мені здається. Адже великий

Дірак не мав за потрібне повіряти алгебру гармонією — він просто не бачив різниці між першим і другим. Зрештою, мені було цікаво... Ви зрозуміли?

— Авжеж, — поквапився запевнити його хлопець. — Та все одно ви — поет. Поет у математиці...

Очі господаря по-дитячому засяяли, він заметушився, схопив тацю, вибіг. Повернувся з великими яблуками — мокрі, рожевобокі, вони випромінювали тихе, бурштинове світло.

— Як вас звуть?

— Сашко.

— А я Павло Іванович.

— Я навіть не сподівався, що доля подарує мені таке знайомство... Тільки... Знаєте, мені все ж таки цікаво, що ви робитимете з цим віршем? Запропонуєте якійсь редакції?

— Ні. Як можна? Він же не мій.

— Ну, нехай це буде вірш дощу. Але ви його знайшли й записали. Кого ж мати за автора? Чий він зрештою?

— В тім-то й річ, що він — неодмінно чийсь. Колись на землі з'явиться людина, вона виросте і їй захочеться писати вірші. Якось — не знаю вже, коли це буде і з якої причини, — в голові в неї самі по собі зринуть рядки:

Як ми покинем цей іскристий світ...

І з тієї миті людина стане їхнім рабом: слова лягатимуть на папір так, ніби хто їх диктуватиме, а коли буде записано останнє, людина прочитає вірш уголос і здивується сама собі. Як це сталося? Звідки взялося? Адже досі їй подібні думки й голови не бралися. Можна багато казати про одвічну таїну творчості, а все простіш. Той вірш існує в ноосфері об'єктивно, як у природі існує вітер, дощ, квітка чи яблуко... Всі гарні мелодії чи вірші існують об'єктивно — в часі теперішньому чи майбутньому. Вони — продукт природних генераторів шуму, а з них людський мозок — найдосконаліший. Але в природі з хаосу постають закономірності, а з дощового ритму — поетичні рядки... Поет напише вірш хвилин за десять, а ж витратив на його пошуки двадцять років. Гадаю, мені дуже пощастило: на таку роботу могло б не стачити й життя.

Господар з'їв яблуко і, покусуючи хвостик, замислився. Затим промовив:

— Слухайте, а може, така людина вже народилася й виросла? Може, вона вже встигла написати цей вірш?

Хлопець не відповів, бо вслухався в дощ. Дощ шерхотів, шеберхав, шемрав у листі різних дерев, поміж сузір'ями плодів і квітів.